

اللهم صل على محمد و آل محمد و عجل فرجهم

بسم الله الرحمن الرحيم

سیر تفصیلی روش درس سوره مبارکه هود

مرحله اول. مطالعه تدبر سوره هود با روشهای قبل

بهترین روشها برای این بخش از مطالعات، روشهای تدبری سوره‌ای منحصر به دروس اول تا پنجم می‌باشد.

مدل اول. مطالعه سوره با روش درس اول تدبر سوره‌ای

مدل دوم. مطالعه سوره با روش درس اول و یکی از دروس دوم تا پنجم تدبر سوره‌ای

مدل سوم. مطالعه سوره با روش درس اول و دو درس از دروس دوم تا پنجم تدبر سوره‌ای

بدیهی است هر چقدر در این مرحله متدبر به صورت عمقی‌تر و از روشهای مختلفی که برای او دید ساختاری نسبت به سوره ایجاد کند، سوره را مطالعه نماید در مراحل بعدی از سرعت عمل و دقت نظر بیشتری برخوردار خواهد بود.

مرحله دوم. ترسیم جدول احکام به تفصیل سوره

در این سوره جدول احکام به تفصیل بر اساس آیات ابتدایی سوره و تفکیک آنها به موضوعات دربردارنده‌شان ترسیم شده‌است. نکاتی که می‌توان در ترسیم جدول مورد توجه قرار داد عبارتند از:

- اصولاً در تفکیک آیات برای شکل‌گیری ستون‌ها به تمامی سوره توجه می‌شود تا تفکیک به نحوی صورت پذیرد که کلی‌ترین موضوعات سوره استخراج شود. هر ستون دربردارنده یک موضوع اصلی است.
- در این جدول هم ترتیب رعایت شده و هم موضوعات در کلی‌ترین حالت ممکن تفکیک شده‌اند. بنابراین جدول را می‌توان به صورت عرضی (روابط سطرها) و طولی (روابط ستون‌ها) تحلیل کرد.
- اولین مبنای تفکیک آیات تغییر موضوع است. به همین جهت تا جایی که در آیات، موضوع، مشترک است، آیات تفکیک نمی‌شوند. در صورتی که پس از تفکیک موضوعی آیات، در یک دسته آیه پیوسته، تغییر بستر یا تغییر خطاب دهد، نوبت به تفکیک آیات بر مبنای تغییر بستر (دومین مبنای تفکیک) و پس از آن تغییر خطاب (سومین مبنای تفکیک) می‌رسد.
- ممکن است در سیر ترسیم جدول به آیاتی برسیم که با وجود اشتراک در موضوع از نظر بستر یا خطاب متفاوت باشند. این آیات می‌توانند در سطر بعدی و ذیل همان ستون قرار گیرند. به همین جهت آیات مادامی که دربردارنده یک موضوع هستند در یک ستون قرار می‌گیرند و در مواضعی که تغییری در بستر یا خطاب صورت پذیرد می‌توانند به سطر جدید منتقل می‌شوند. مانند آیات ۲۳ و ۲۴، ۴۲ و ۴۳، ۵۱ و ۵۲، ۵۹ و ۶۰، ۷۱ و ۷۲، ۷۶ و ۷۷، ۸۷ و ۸۸، ۹۴ و ۹۵
- در این جدول رئوس موضوعات مطرح در یک سوره استخراج می‌شوند. بر این اساس هیچ آیه‌ای نیست مگر اینکه حداقل در یک ستون قرار می‌گیرد. بنابراین قرآن پژوه با مبنا قرار دادن آیات ابتدایی سوره و تفکیک آنها به موضوعات دربردارنده آنها آغاز می‌کند؛ مادامی که به موضوع جدید دست می‌یابد ستونی جدید به جدول اضافه می‌شود و زمانی که دیگر موضوع تکراری باشد به سطر بعدی منتقل می‌شود. این کار تا پایان سوره ادامه می‌یابد.
- اگر در مرحله‌ای از ترسیم این جدول قرآن پژوه نداند آیه مورد نظر دربردارنده موضوعی جدید است یا نه، باید آیه را ستونی جدید قرار دهد. در روند تکمیلی تدبر در سوره آیات این ستون یا در نتیجه فهم موضوع در یکی از ستون‌های موجود قرار می‌گیرند یا دربردارنده موضوعی جدید بوده و ستونی جدید را می‌سازند. بنابراین هر وقت در تشخیص موضوع آیه‌ای تردید بود آن را در ستونی جدا قرار می‌دهیم تا زمانی که در نتیجه تکرار مطالعات محل دقیق آیه تعیین شود.

- در جدول رویکرد حداکثری در نشان دادن پیوستگی موضوعات جزئی در یک آیه است. بنابراین تفکیک در حداقل ممکن و محدود به موضوعات کلی صورت می‌پذیرد و تفکیک جزئی مربوط به سطح ریز موضوعات در نمودار صورت می‌پذیرد. به همین دلیل مبنا در جدول تفکیک حداقلی موضوعات در آیات - به ویژه آیه واحد- است. از همین رو، آیاتی که ذیل یک موضوع دارای پیوستگی سیاقی هستند، معمولاً تفکیک نمی‌شوند.
- همین رویکرد بند قبل در تفکیک بر اساس تغییر بستر یا فضا در میان سطرها نیز وجود دارد. به همین جهت در جدول دیده می‌شود با دسته آیات دارای سیاق ادبی مشابه با هر دو رویکرد برخورد شده است. (برخی موارد تفکیک شده و برخی موارد پیوسته آورده شده) این تفاوت در برخورد به منظور نشان دادن، صحت هر دو نوع برخورد است و مهم‌تر آنکه کاربردی که قرآن پژوه از تحقیق مد نظر دارد، عامل تعیین کننده تفکیک یا عدم تفکیک است.
- گاهی اوقات در جدول یک آیه به دو یا چند بخش تفکیک شده است؛ در حالی که در موارد مشابه، آیه‌ای دیگر با وجود اینکه چند موضوع دارد، در یک ستون قرار گرفته است. دلیل این موضوع نشان دادن تنوع رویکردی است که می‌توان به تفکیک یا عدم تفکیک آیات داشت. اینکه آیه‌ای تفکیک می‌شود یا نه، به کاربردی که قرآن پژوه از جدول انتظار دارد، مرتبط است. بنابراین در این قبیل موارد هم می‌توان تفکیک انجام داد، هم نه. اما به صورت کلی - بنابر آنچه در بند قبلی گفته شد- بنابر عدم تفکیک تا حد امکان است.
- در جدول احکام به تفصیل این سوره، آیات ابتدایی سوره به عنوان سر ستون قرار گرفته‌اند. در صورتی که در سوره یونس معادل‌های موضوعی در سر ستون‌ها قرار داشت.
- در توضیح رابطه ستون‌های جدول این سوره باید گفت، ستون اول اصلی‌ترین ستون با موضوع احکام به تفصیل آیات کتاب است. ستون دوم، به رسول با شأنیت‌های بشیر و نذیر و محتوای احکام به تفصیل اشاره دارد. ستون سوم، دربردارنده نتایج پذیرش تفصیل است. ستون چهارم، به تبعات عدم پذیرش احکام به تفصیل و در نتیجه تفصیل نیافتن اشاره دارد. آخرین ستون نیز، علت تبعات ناشی از عدم تفصیل را بیان می‌کند. بنابراین چرایی معادل موضوعی نداشتن سر ستون‌ها در رابطه واضح آیات با یکدیگر است که دید جامع‌تری را دسته بندی موضوعی آیات ایجاد می‌کند.
- رابطه ستون‌ها در این سوره، رابطه‌ای تفسیری است. به این معنا هر ستون مفسر ستون قبل از خود است. توجه به این اصل، کمک شایان توجهی به تحلیل سطری جدول می‌کند.
- سیر حرکت در موضوعات این سوره از کل به جزء است. (از احکام به تفصیل) به همین جهت، حفظ ترتیب و نظم آیات در فهم دقیق غرض سوره جایگاه ویژه دارد.

مرحله سوم. ارائه گزارش از سیر موضوعات سوره

در این گزارش ستون‌های جدول ترسیم شده در مرحله قبل بیان می‌شوند. در این گزارش رئوس موضوعات مطرح در سوره مربوط به هر ستون بیان می‌شوند؛ در حدی که مجموع موضوعات جزئی بیان شده ذیل هر موضوع کلی طرح شوند. در صورت لزوم قرآن پژوه می‌تواند به نحوه ارتباط موضوعات نیز اشاره کند.

در ارائه گزارش رابطه میان موضوعات یک ستون تحلیل ارتباط میان موضوعهای جزئی آن ستون مورد توجه نیست. به بیان دیگر در این مرحله تنها گزارش مدنظر است و به تحلیل ستونی (عمودی) نمی‌پردازیم.

در این سوره در ستون اول تنها یک آیه آمده است. این امر در همراهی با مضمون آیه نشان می‌دهد، همه سوره مفسر این آیه بوده و این آیه، همان آیه احکامی تمام سوره است. در سوره‌هایی که دارای همین ویژگی باشند، مدل ترسیم شده از جدول احکام به تفصیل این سوره قابل اجراست. مانند سوره مبارکه فصلت

سیر گزارش دادن از موضوعات ذیل هر ستون عبارتست از: ۱. موضوع کلی ۲. موضوع جزئی ۳. موضوع جزئی تر

در این گزارش می‌توان به آیات کلیدی سوره موجود در هر ستون و آیات کلیدی ارتباط دهنده سوره با دیگر سوره‌ها اشاره کرد.

مرحله چهارم. تحلیل سطر اول جدول

در این مرحله موضوعات اصلی سوره به جهت مفهومی تحلیل می‌شوند تا ارتباط آنها با یکدیگر کشف شود. بنابراین برای هر ستونی معادل مفهومی مناسبی که تبیین‌گر نحوه ارتباط آن با ستون محوری (همان موضوع محوری) است در نظر گرفته می‌شود.

نکاتی که می‌توان در این مرحله مورد توجه قرار داد عبارتند از:

- می‌توان تمامی موضوعات سر ستون‌ها را به عنوان موضوع محوری انتخاب کرده و عناوین ستون‌ها را با محوریت آن در نظر گرفت.
- در اولین دور ستونی را موضوع اصلی قرار می‌دهیم که با قدرت موضوع نویسی قرآن پژوه در آن بیشتر باشد و این امر را با سهولت بیشتری انجام دهد.
- با توجه به رویکرد کاربردی، قرآن پژوه می‌تواند هر یک از ستون‌ها را که به موضوع تحقیق مورد نظرش نزدیک‌تر است در اولین مرحله بررسی محور قرار دهد.
- در این سوره موضوع محوری کتابی است که آیات آن احکام و سپس تفصیل یافته‌اند. به عبارت ساده‌تر موضوع احکام به تفصیل آیات کتاب است. بنابراین این موضوع شکل و شیوه ترسیم نمودار را تعیین می‌کند.

مرحله پنجم. ترسیم نمودار تفصیلی از موضوع محوری

نکاتی که می‌توان در این مرحله مورد توجه قرار داد عبارتند از:

- در ترسیم نمودارهای این سوره: مدل داستانی سوره باعث شده، سوره به سه قسمت کلی قابل تفکیک شود. (قبل داستان، داستان‌ها، بعد از داستان) و نهایتاً بر اساس این ساختار نمودارها به صورت مجزا از هر بخش ترسیم شده‌است تا امکان پیگیری جزئی موضوعات هر قسمت و همچنین امکان فهم شباهت‌ها و تمایزها هر قسمت با قسمت‌های دیگر فراهم شود. این مدل را می‌توان در سوره‌های داستان محور مورد استفاده قرار داد. مانند سور یوسف، قصص، شعراء
- در این نمودارها باید قرآن پژوه با استفاده از فلش ارتباط بین اجزای نمودار را بر اساس ترتیب آیات ترسیم کند. چرا که هر بخش از آیه - آیات دارای چند موضوع- در بخش مربوط به خود در نمودار قرار گرفته است و ارتباطات میان آنها ترسیم نشده‌است. قرآن پژوه به واسطه ترسیم این ارتباطها، می‌تواند استقلال و در عین پیوستگی موضوعات را بفهمد و سیر تغییر موضوعات سوره را دنبال کند.
- سیر چینش موضوعات در نمودار از چپ به راست است. (نمودار باید از چپ به راست خوانده شود).
- در نمودار جمع بندی نمودارهای قسمت‌های مختلف سوره در کنار هم قرار گرفته‌اند؛ به نحوی که آیات مربوط به بخش اسماء و صفات الهی در بیرونی‌ترین لایه (آبی)، آیات مربوط به کتاب و رسول و مؤمنان (در دنیا و آخرت) در لایه بعدی (سبز) و آیات مربوط به کافران در درونی‌ترین لایه (زرد) قرار گیرد. این شکل نمودار از آیات ۱۱۸ و ۱۱۹ برداشت شده‌است.

مرحله ششم. گزاره نویسی از نمودار

در این مرحله با توجه به موضوع محوری انتخابی (در این‌جا احکام به تفصیل) از بخش‌های مختلف نمودار در لایه‌های مختلف آن گزاره نویسی کنیم.

- گزاره استخراجی از نمودار باید به آیات عرضه شوند. در صورتی که پیوستگی سیاقی آیات سوره، گزاره مورد نظر را تأیید کنند، گزاره صحیح است؛ در غیر این صورت نشان دهنده وجود خطا در همان موضع از نمودار است.

مرحله هشتم. جمع بندی سوره مبارکه

در این مرحله بنابر تحلیل‌های صورت گرفته به جمع بندی سوره در قالب گزارش می‌پردازیم. این گزارش باید دربردارنده تحلیلی از سوره با محوریت موضوع انتخابی باشد. اگر موضوع انتخابی، اصلی‌ترین موضوع سوره باشد، گزارش ارائه شده در این مرحله به ارائه غرض سوره نیز می‌پردازد.

هم‌چنین در این گزارش می‌توان مجموعه موضوعاتی که در این سوره می‌توانند به صورت محوری مورد بررسی قرار گیرند را تحت عنوان پژوهش‌های پیشنهادی ارائه داد.